

УДК 004

**АЛГОРИТМ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОГО ДЖЕРЕЛА ОПАЛЕННЯ З
УРАХУВАННЯМ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ ТА ГЕОГРАФІЧНОГО
РЕЛЬЄФУ ТЕРИТОРІЇ**

Стрельченко А. П.,

магістрант

Державний університет «Житомирська політехніка»

Чижмотря О. Г.,

старший викладач

Державний університет «Житомирська політехніка»

Лавріщев О. О.,

завідувач відділення

Житомирський агротехнічний фаховий коледж

Анотація: у світі зростає необхідність підвищення енергоефективності та зниження впливу на довкілля через використання інноваційних теплотехнологій. В сучасних умовах універсальні та адаптивні інструменти для вибору опалювальних систем мають бути доступні широкому колу користувачів із різних країн і кліматичних зон. Відтак, метою цього дослідження є розробка узагальненого алгоритму, що враховує метеорологічні умови й географічний рельєф, який ляже в основу мобільного додатку для оптимального вибору джерела опалення. Такий додаток дасть можливість автоматизувати процес вибору, підвищити точність рекомендацій і забезпечити користувачів індивідуальними, адаптованими порадами незалежно від локації.

Ключові слова: алгоритм, алгоритмічна модель, мобільний додаток, оптимальне джерело опалення.

Основна мета – створення алгоритмічної моделі для автоматизованого підбору оптимального джерела опалення з урахуванням локальних метеоданих (температура, вологість, тривалість опалювального сезону) і географічних характеристик (висота над рівнем моря, нахили тощо). Збір та інтеграція

типової інформації про клімат і рельєф в єдину базу даних. Визначення критеріїв відбору джерел за енергоефективністю, вартістю та екологічністю. Розробка алгоритму із багатоетапною обробкою даних.

Існуючі системи – RETScreen [1], Polysun [2], онлайн-калькулятори та різні мобільні додатки – дозволяють проводити оцінку джерел опалення з переважним акцентом на фінансові та кліматичні параметри. Водночас вони рідко включають комплексний аналіз географічних особливостей, таких як рельєф території, що призводить до обмежень в точності і практичній ефективності рекомендацій.

Офіційні державні стандарти і галузеві методики часто фрагментарно враховують ці фактори, не інтегруючи їх у єдину модель. В цьому контексті відсутній універсальний підхід, здатний адаптуватись до різних регіонів і пропонувати широкий спектр оптимальних рішень, що і є метою розробки запропонованого алгоритму.

Розроблений алгоритм складається з шести послідовних етапів, що забезпечують системний підхід до вибору оптимального джерела опалення. Структура алгоритму представлена в таблиці 1, де детально описано кожен етап обробки даних – від первинного збору метеорологічної та географічної інформації до формування фінальної рекомендації для користувача.

Таблиця 1

Опис розробленого алгоритму

Етап	Опис
Збір даних	Кліматичні параметри (температура, вологість), географія (координати, висота, нахили).
Обробка	Нормалізація і корекція даних, усунення аномалій, аналіз сезонних патернів.
Оцінка	Розрахунок енерговитрат для джерел: теплові насоси, газові котли, біомаса, електрокотли.
Корекція	Врахування рельєфу через коефіцієнт корекції, що враховує додаткові теплові втрати у складних рельєфах.
Ранжування	Інтегральна оцінка з урахуванням енергоефективності, вартості монтажу і експлуатації, екологічності.
Вибір	Вивід рекомендації щодо оптимального джерела тепlopостачання для користувача.

Кліматичні параметри та географічні координати є фундаментальними для теплотехнічних розрахунків. Температура визначає теплові втрати через огорожувальні конструкції за законом Фур'є: $Q = k \times F \times \Delta t$. Вологість впливає на ентальпію повітря, корозійну активність та ефективність конденсаційних котлів. Географічні координати необхідні для визначення кліматичної зони за ДБН В.2.6-31:2016 та розрахунку сонячної радіації. Без цих базових параметрів неможливий жоден енергетичний розрахунок системи теплопостачання.

Нормування даних приводить різні параметри до єдиної безрозмірної шкали: $x_{norm} = (x - x_{min}) / (x_{max} - x_{min})$. Корекція включає фільтрацію викидів методом 3σ (дані, що відхиляються більше ніж на 3 стандартних відхилення, вважаються аномальними) та заповнення пропусків інтерполяцією.

Аналіз сезонних змін базується на декомпозиції часового ряду: $Y(t) = T(t) + S(t) + R(t)$, де $T(t)$ – тренд, $S(t)$ – сезонна компонента, $R(t)$ – випадкова складова.

Метеодані містять похибки та викиди. Одноразовий екстремум температури не повинен визначати потужність всієї системи. Використовуються статистично обґрунтовані параметри (температура забезпеченістю 0,92 за ДСТУ-Н Б В.1.1-27:2010).

Етап оцінки передбачає розрахунок енергетичних характеристик основних типів джерел теплопостачання. Теплові насоси характеризуються коефіцієнтом перетворення $COP = Q_{корисне} / W_{затрачене}$, який суттєво залежить від температури зовнішнього повітря: при $+7^\circ\text{C}$ досягає 3,5–4,5, при -15°C знижується до 2,0–2,5, що робить їх найефективнішими в помірному кліматі. Твердопаливні котли оцінюються за ККД $\eta = Q_{корисне} / (m_{палива} \times Q_{нижча})$, причому пелетні котли (85–92%) значно перевершують вугільні (65–75%) та дров'яні (60–70%). Біомаса має енергетичну щільність 14–18 МДж/кг, є вуглецево-нейтральною, проте її використання обмежене сезонною доступністю. Електрокотли демонструють $\eta_{кінцеве} = 98–100\%$, однак повна ефективність з урахуванням первинної енергії становить лише

30-35% через втрати при виробництві та передачі електроенергії. Вибір саме цих чотирьох типів обґрунтований тим, що вони представляють основні категорії за принципом дії: використання низькопотенціального тепла довкілля, традиційне спалювання палива, відновлювані ресурси та універсальний енергоносії. Етап корекції враховує вплив топографічних факторів на теплові втрати. Температура знижується з висотою за градієнтом $\Delta T = -0,6^\circ\text{C}$ на 100 м, що враховується коефіцієнтом $k_h = 1 + 0,01 \times (h - h_0)/100$. Експозиція схилів впливає на надходження сонячної радіації: південні схили отримують на 15-30% більше енергії ($k_{\text{exp}} = 0,85-0,90$), північні – мінімум ($k_{\text{exp}} = 1,10-1,15$). Вітровий режим посилюється на підвищеннях за формулою $V_{\text{місцева}} = V_{\text{базова}} \times k_{\text{топо}}$, де $k_{\text{топо}} = 1,1-1,4$, при цьому подвоєння швидкості вітру збільшує інфільтраційні втрати на 50–80%. Інтегральний коефіцієнт рельєфу $k_{\text{рельєф}} = k_{\text{висота}} \times k_{\text{експозиція}} \times k_{\text{вітер}}$ набуває типових значень 1,0 для рівнини та 1,15–1,30 для гірської місцевості. Нехтування рельєфними факторами призводить до недооцінки теплових втрат на 15–30%, що може спричинити недостатню потужність системи та аварійні ситуації. Етап ранжування базується на трьох критеріях сталого розвитку. Енергоефективність визначається питомим споживанням первинної енергії $PEE = E_{\text{кінцева}} / (\eta_{\text{система}} \times \eta_{\text{транспорт}} \times \eta_{\text{виробництво}})$ з коефіцієнтами для електроопалення 2,5–3,0, газу 1,05–1,15, теплового насоса 0,8–1,0, біомаси 1,05–1,10. Економічність оцінюється за сукупною вартістю володіння $TCO = CAPEX + \sum(OPEX_t / (1 + r)^t)$, де типові капітальні витрати для електроопалення становлять 50–100 €/кВт з експлуатаційними 300–500 €/рік, для теплового насоса – 800–1500 €/кВт та 100–150 €/рік відповідно. Екологічність характеризується викидами CO₂ (кг/кВт·год): електроенергія – 0,45, газ – 0,20, біомаса – 0,01–0,05, тепловий насос – 0,15. Інтегральний показник $I_{\text{score}} = w_1 \times E_{\text{score}} + w_2 \times C_{\text{score}} + w_3 \times Eco_{\text{score}}$, де $\sum w = 1$, з типовими вагами для приватних домогосподарств (0,2; 0,6; 0,2) та екологічних проектів (0,3; 0,3; 0,4). Ці три критерії відповідають концепції сталого розвитку згідно з Директивою ЄС 2010/31/EU та Паризькою угодою, охоплюючи

економічну ефективність, екологічну відповідальність та енергетичну безпеку. Етап вибору забезпечує перехід від кількісної оцінки до практичної рекомендації. Методологія базується на правилі домінування та Парето-оптимальності: рішення вважається оптимальним, якщо неможливо поліпшити один критерій без погіршення іншого. Структура рекомендації включає оптимальний варіант з кількісним обґрунтуванням, 2–3 альтернативи з фронту Парето, умови застосовності кожного варіанту та аналіз чутливості до зміни параметрів ($\pm 20\%$). Цей етап є інтерфейсом між математичною моделлю та реальним впровадженням системи теплопостачання.

Алгоритм відображає класичну схему системного аналізу: формування бази даних $\rightarrow$ підготовка $\rightarrow$ моделювання $\rightarrow$ адаптація $\rightarrow$ порівняння $\rightarrow$ рішення. Структура забезпечує ієрархічність (кожен етап базується на попередньому), модульність (незалежне вдосконалення блоків), верифікованість (перевірка на кожному етапі) та універсальність (застосовність для будь-яких умов через параметризацію).

Розроблений алгоритм дозволить ефективно інтегрувати кліматичні й рельєфні дані у вибір оптимального джерела опалення, що особливо актуально для країн із різноманітним географічним профілем. Створення мобільного додатку на його основі надасть змогу користувачам у глобальному масштабі приймати обґрунтовані рішення щодо енергозбереження та екологічності в опаленні. Подальші дослідження зосередяться на включенні додаткових параметрів, таких як тип будівлі, доступність ресурсів і поведінкові аспекти користувачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. RETScreen Expert [Електронний ресурс] // Natural Resources Canada. – Режим доступу: <https://www.nrcan.gc.ca/energy/software-tools/7465> (дата звернення: 23.11.2025).
2. Polysun Simulation Software [Електронний ресурс] // Vela Solaris. – Режим доступу: <https://www.velasolaris.com> (дата звернення: 23.11.2025).